

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. ЙОГО ОСНОВНІ РИСИ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

Місцеве самоврядування України в її сучасних територіальних вимірах пройшло складний і суперечливий історичний шлях, зазнаючи протягом століть впливу східної та західної політичних культур. Насьогодні актуальним залишається співвідношення повноважень центральної та місцевої влади.

Магдебурзьке право у більшості досліджень визначається як середньовічне міське право, за яким міста частково звільнялись від центральної адміністрації (королівські) або влади феодала (приватні) та створювали органи місцевого самоврядування. Воно було започатковане привілеями 1188 р., отриманими німецьким містом Магдебургом від архієпископа – власника міста. Водночас нерідко зазначається, що врядування середньовічних міст на підставі магдебурзького права – перша історична форма місцевого самоврядування.

Історична характеристика місцевого самоврядування на території України неоднозначна, адже існують різні підходи дослідників до виникнення, періодизації і розвитку місцевого самоврядування. Одні історики вважали його вплив шкідливим (М. Владимирский-Буданов [3], М. Грушевський [6]), інші – зазначали його позитивні наслідки, стверджуючи, що це право сприяло розвитку міст (Н. Білоус [2]). Деякі історики відзначали як позитивні, так і негативні його риси (Т. Гошко [5], А. Заєць [7]).

Але, історичний досвід міського самоврядування слід врахувати в сучасній науці та у процесі вирішення сучасних проблем розбудови системи самоврядування незалежної України.

Зародження, становлення й розвиток форм місцевого самоврядування своїми хронологічними рамками сягає часів зародження і утворення східнослов'янських племен на українських землях. Статути територіальних громад відіграли важливу роль в історії становлення та розвитку сучасних форм місцевого самоврядування в Україні та Європі. З появою статутів (хартій) міст пов'язують виникнення попередніх форм сучасного місцевого самоврядування – комунального самоврядування в країнах Європи.

Магдебурзьке право – одна з найбільш відомих форм міського права. Назва походить від назви німецького міста Магдебург, де в XIII ст. воно виникло як форма феодального місцевого права. Згідно з магдебурзьким правом усі міські питання суспільно-політичного життя, майнового характеру, економічної діяльності вирішувались самими жителями міста. У місцевих жителів була власна система юридичних правових норм, що відповідало ролі міст як центрів виробництва та товарно-грошового обігу. Це було перше в Європі універсальне законодавство, яке можна було застосувати в будь-якому торгово-ремісничому центрі і яке базувалось на принципі самоуправління громади.

На думку дослідника А.Заяць «...німецьке право внесло в міста не дріб'язкову регламентацію їх життя, а певну його організацію, складовими елементами якої були особиста свобода, впорядкування повинностей, просторова перебудова, міське самоврядування» [6, с.229].

Першим поштовхом для поширення магдебурзького права на території України була німецька колонізація східноєвропейських країн XII ст. Справа в тому, що спочатку економічні та соціальні привілеї надавались переселенцям з етнічних німецьких територій, а потім поширювались на всіх жителів міст. На території сучасної України магдебурзьке право не поширювалось на окремі групи жителів,

зокрема єврейське населення міст. Магдебурзьке право вбачалося державним і надавало право громадянам, жителям міст вносити зміни в життєдіяльність свого міста.

Українські міста одержували магдебурзьке право від литовських князів, польських королів, російських царів, а також українських гетьманів. Першим це право на Україні одержали міста: Сянок (1339р.), Львів (1356р.); Київ (1494-1497 рр.).

Протягом XVII ст. магдебурзьке право отримали міста Стародуб, Ніжин, Чернігів. У XV-XVII ст. Магдебурзькі грамоти дістали більшість міст України. У різний час його одержали Чернігів, Вінниця, Глухів, Дубно, Житомир, Лубни, Козелець, Полтава та ін. Міста Лівобережної України отримують магдебурзьке право з XVI ст. У 1585 р. Магдебурзька грамота надана Переяславу польським королем Стефаном Баторієм [1, с.3].

Джерелом магдебурзького права був збірник німецького феодалного права – «Саксонське зеркало», та статут міста Магдебурга, що діяли в XIII- XIV ст. Зазвичай, магдебурзьким правом користувались у процесі ведення місцевого самоуправління в місті: керували організацією ремісничого виробництва та цехів, торгівлі, судочинства, порядку обрання та діяльності місцевої влади. Магдебурзьке право являло собою систему норм цивільного, кримінального, а також процесуального права, яким користувались жителі міст.

На думку Н. Яковенко, головне, що принесло з собою магдебурзьке право – це вилучення мешканців міста з-під юрисдикції королівської адміністрації і запровадження виборного самоврядування [8, с.80].

Ще одна сучасна дослідниця Т.Гошко зазначає, що магдебурзьке право – це є яскравий приклад того, що українські міста протягом багатьох століть перебували в єдиному політичному, культурному, а іноді і правовому середовищі з містами Європи. Ця теза підтверджується історією функціонування магдебурзького права в багатьох міських центрах нашої країни [4, с. 118].

Львів мав найвищий рівень самоврядування серед українських міст з магдебурзьким правом. Він був зразковим містом для них, так званим материнським містом.

Українські гетьмани видали значну кількість універсалів та інших нормативних актів, у яких підтримували місцеве самоврядування на основі магдебурзького права. Негативний вплив на розвиток місцевого самоврядування на основі магдебурзького права стало втручання московських царів у діяльність українських міст. Усі міста Гетьманщини, що володіли магдебурзьким правом, окрім міста Києва, що мав особливий статус, були містами «неповного» магдебурзького права, де не існувало поділу між органами міського самоврядування, що виконували адміністративні й судові функції.

Магдебурзьке право майже за чотириста років існування на українських землях стало невід'ємною частиною української історії та культури, поєднало українські традиції і здобутки західноєвропейської культури, дало імпульс розвитку культури та освіти, взаємодії і взаємопроникненню «східних» та «західних» зразків.

Виборність органів влади та посадових осіб, що закріплена в магдебурзькому праві, не давала можливості захоплення влади впливовими кланами на тривалий час, а створила реальні передумови для розвитку громадянського суспільства. Це стало прогресивним фактором в історії місцевого самоврядування як особливого суспільного явища. Середньовічні статути та хартії міст свого часу наблизили українські міста до європейських стандартів місцевого самоврядування.

Таким чином, магдебурзьке право сприяло формуванню в Україні громадянського суспільства, демократизму та регламентувало суспільне життя на підставі правових норм, створювало правову основу для належного функціонування міст. Майже всі українські міста, що перебували у складі Галицько-Волинської держави, Польського королівства, Великого князівства Литовського та Гетьманщини, володіли магдебурзьким правом. У середині XVIII ст. міст, що володіли магдебурзьким правом, налічувалось близько однієї тисячі. Магдебурзьке право

сприяло формуванню українського міщанства як суспільного стану. Використовуючи магдебурзьке право, Україна перебувала в єдиному правовому просторі з іншими європейськими державами.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М.О. Муниципальная влада: актуальні проблеми становлення та розвитку в Україні. – Одеса: АО БАХВА, 2003. – 192 с.
2. Білоус Н.О. Київ XV-XVII століття. Міська влада та самоврядування. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 358 с.
3. Владимирський-Буданов М.Ф. Німецьке право в Польщі й Литві // Розвідки про міста й міщанство на Україні-Руси в XV-XVIII ст. – Ч. 2. – Львів: ЛДСБ, 1904. – 459 с.
4. Гошко Т. Д. З історії магдебурзького права у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://map.lviv.ua/statti/goshko.html>
5. Гошко Т.Д. Нариси з історії магдебурзького права в Україні (XVI- XVII ст.). – Львів: Афіша, 2002–255 с.
6. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 тт., 12 кн. – Київ: «Наукова думка», 1991-1998. – Т.5 – 688 с.
7. Заяць А. Магдебурзьке право в містах Правобережної України у XVI- XVII ст. // «Ефективність державного управління»: зб. Наукових праць. – 2009. – №18-19.
8. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття.–К.: Абрис, 1997. –380 с.

Прядко Б. В., студент гр. СЗ-141

Шпомер А. І., к.ю.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет

ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Пріоритетні напрями удосконалення державного управління та проведення адміністративної реформи в Україні враховують важливі аспекти удосконалення діяльності системи органів виконавчої влади з урахуванням європейських стандартів, проте їх запровадження ускладнене застарілими підходами. З огляду на це, вітчизняна правова система потребує належного врахування апробованих європейським досвідом принципів і стандартів, що засновані на фундаментальних цінностях свободи, демократії та верховенства права.

На сьогодні є надзвичайно важливим приведення вітчизняного адміністративного права до європейських стандартів, оскільки ефективна імплементація таких потужних європейських інтеграційних проєктів, як Європейський Союз та Рада Європи неможлива без чіткого врегулювання адміністративної діяльності держав, що беруть у них участь.

Наведене підкреслює актуальність вивчення особливостей європейського адміністративного простору, яке має бути побудоване з урахуванням загальноприйнятих та загальновизнаних принципів.

Сам термін уперше з'являється у публікаціях Програми SIGMA у 1998 р., після чого поняття ЄАП інтенсивно обговорюється і досліджується під час підготовки країн Центральної та Східної Європи до членства в ЄС.

Хоча термін «європейський адміністративний простір» є досить вживаним у ЄС, він по-різному тлумачиться західними школами європеїстики; наразі відсутнє його усталене визначення; він не включений до електронного глосарію офіційних термінів ЄС.

Причиною такої ситуації є неофіційність співпраці країн ЄС в сфері державного управління та фактична необов'язковість імплементації критеріїв ЄАП в їх національне законодавство. Тобто, ЄАП не передбачає і не може передбачати створення єдиної для всіх країн-членів моделі системи державного управління. Неможливість цього обумовлюється, насамперед, суттєвими відмінностями в